

ISSN 1302-3543

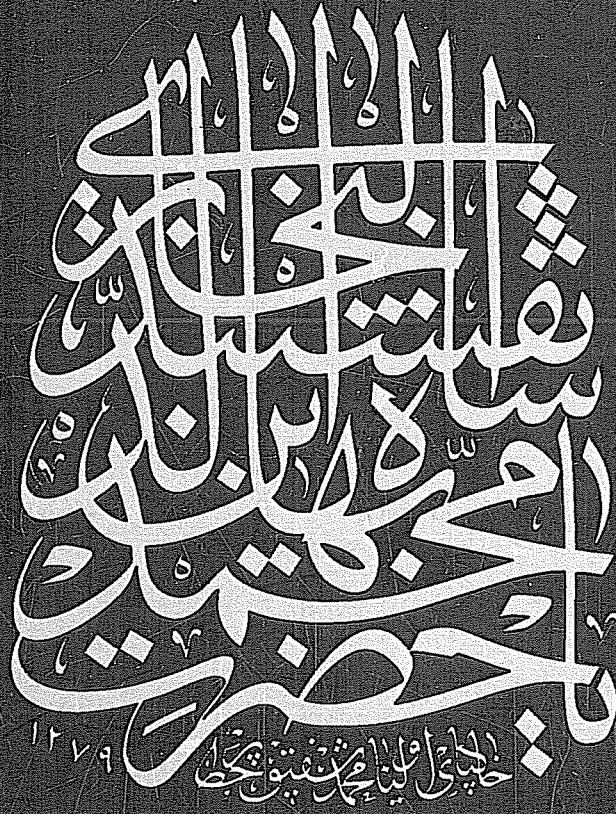
tasavvuf

Yıl :12

Sayı: 27

2011

İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi

SELÇUK ERAYDIN'A ARMAĞAN

Mahir Hoca'mın Er ve Aydın Bir Hayr 'l-Halefi: Selçuk Bey Hocam

Mustafa İsmet UZUN*

Selçuk bey hocamı nasıl tanıdım?

Yazıya böyle bir soruyla başlamam, onunla yakınlığımızın Mahir Hocamız'a varan köklerine inerek,  lfetimizin derecesini belirtmekten ziyade, hayatımdaki yahut üzerimdeki etkisini ortaya koymaya ve merhumu niçin/nasıl/ne kadar sevip saydığımın daha iyi anlaşılmasına m tuftur. Ancak bütün samimiyetimle ifade etmek isterim ki, kendisini nasıl ve ne zaman tanıdığımı hatırlamıyorum...

Selçuk bey bana, daima kendisiyle çok eskiden beri yakınlığımız, tanışıklığımız olan bir a abey, hatta ağabeyim gibi gelmiştir. Hani ruhların âlem-i ervahtaki tanışıklığına,  lfet ve muhabbetine dair hadis-i  erif var ya, muarefemiz bana o hadis-i  erifte belirtildiği gibi gerçekten o kadar eski, derinden ve köklü görünmüştür... Daha doğrusu onu daima ailemizin bir ferdi gibi, öz ağabeyim gibi düşünmüşümdür. Sanki gözümü açtığımda onu hemen yanı başımda, hayatımın içinde buldum zannediyorum... Garip görünse de bazı isimler için hep böyle hissetmişimdir: Ahmet Büyükçınar Hoca, Mahir Hoca, M. Ertuđrul Düzdađ bey ve diğerleri... Selçuk bey de bunlardan biriydi benim için.

Tabii olarak Selçuk Bey'i benden çok önceden pek çok tanıyan, onunla yakınlığı benimle kıyaslanmayacak kadar ileri olan kadim arkadaşları ve dostları da vardır. Ama ben kendimi ona daima pek yakın hissetmişimdir. Bu hal, kendisine karşı aynı duyguları hissettiğim rahmetli Mahir hocamızdan kaynaklanıyor olmalı... Hocayla tanışmamızla birlikte Selçuk Bey'in adını duymaya, birçok vesile ile onu da gıyaben tanımaya başladığımı söylemeliyim.

Hafızamdaki ilk bilgiler onun öğretmenlik yaptığı Sivas'taki başarılı yıllarına kadar gidiyor. Kendisi bu faaliyetleriyle, bizim o zaman bilerek kullandığımız, çok değer verdiğimiz bir kelimeyle söyleyeyim, "hizmetleri"

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

dolayısıyla, Mahir Hocamızla İstanbul'da yaptığımız ders ve sohbet meclislerimize gıyaben iştirak etmekte gibiydi...

Bizler, İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun artık mezuniyete yaklaşmış, hizmet hayali ve planları yapan, Büyükçınar Hocamızın etrafında kümelenmiş, onun vasıtasıyla Mahir Bey'le tanışmış bir elin parmaklarınca gençler idik. Bu bir avuç genç için Selçuk Bey, Mahir Hoca'dan devraldığı hizmet bayrağını Anadolu'nun ortasında, Sivas'ta büyük bir gayret ve başarıyla dalgalandıran bir Battalgazi gibi -Abdurrahman Gazi demek daha doğru olur- görünüyordu. Adından başka hiçbir özelliğini bilmediğimiz ve -bana, o zamana kadar Pendik veya Çekmece'den öte şehir dışına hiç çıkmamış bir İstanbul çocuğuna, taşra kelimesinin de çağrıştırdığı kurak-çorak bir yer gibi gelen- her türlü hizmete muhtaç bir belden İstanbul'a ulaşan, gıpta ettiğimiz başarılı haberlerin kaynağıydı o. Nitekim daha sonra birkaç yakın arkadaşlarıyla birlikte pek çok menâkıbını duyduğumuz hocanın o yıllarına ait bazı hatıraların ip uçları -galiba orta okuldaki talebelerinden A. Turan Alkan'ın, Hocası Selçuk Bey'in vefatı dolayısıyla yazdığı yazısında olacak- satırlara da intikal etmiştir.¹

Selçuk hoca ile ilk yakın temasım, Mahir Hocamızın *Tasavvuf* adlı kitabını neşretmek üzere Ahmet Büyükçınar Hocamızın öncülüğünde, Rahle Yayınevi'ni kurduğumuz, -Mahir Bey'in tabiriyle artık *Tasavvuf*u rahlemize yerleştirdiğimiz- 1969 yılı başlarına rastlar. Daha önce de görüşmüş olmakla birlikte, bu kitap bizi daha sonra yıllarca sürecek pek yakın ve sıkı bir temas içine sokmuştu. Mahir Hoca'nın, bana daima pek sevimli gelen el yazısıyla yazılmış Osmanlıca notlarını esas itibarıyla Selçuk bey daktilo edip kaynaklarını ilâve ederek düzenliyor, genişletilmesi veya açıklanması gereken kısımları işaret ettikçe Hoca bu hususları geliştirerek yazıyordu. İşte İmam-Hatip'te teksirci olmanın kazandırdığı daktilo bilmenin ve

1 Bence -iddialı görünse de doğruluğuna inanıyorum- ellili yıllardan sonra, "Anadolu'nun başta İmam-Hatipler, Enstitü ve İlahiyat mezunları eliyle yeniden İslâmlaşması diyebileceğimiz süreçte" büyükönem arz eden ve başarılarla neticelenen bu öncü hizmetlerin hatıralar, romanlar vs. gibi edebi eserlerle en geniş şekilde Türk milli tarihi ve hafızasına aktarılması zarûridir. Bunların ilkleri sayılabilecek kitaplar M. Niyazi Özdemir'in *Varolmak Kavgası* (İstanbul 1989) ile Selçuk Bey'in Sivas'taki gayur arkadaşlarından, Hocamız M. Yaşar Kandemir'in *Gönül Doktoru* (İstanbul 2002) adlı romanlarıdır. Yakın zamanlarda ise bu nesillerin öncülerinden hocalarımız Hayrettin Karaman'ın *Bir Varmış Bir Yokmuş* (3 cilt, İstanbul 2008) adıyla, İsmail Karaçam'ın ise *Kur'an Kursundan İlahiyata Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar* (İstanbul 2009) ismiyle yayımladığı hatıralar yanında Mustafa Öcal'ın hazırladığı, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Devri Din Eğitimi ve Dini Hayat* (3 cilt, İstanbul 2008) ünvanlı eser bu konuda dikkat çekici örneklerdir ve benzeri kitapların arkası gelmelidir.

Mahir Hoca'dan da Osmanlıca'yı ilerletmiş olmanın avantajıyla ben, bu ilâveleri daktilo ediyordum. Tabi bunları ayrıca Selçuk Bey'le kontrol ediyorduk. İşte benim onunla gerçek manada yakınlığım bu devrede temellenmiştir.

Selçuk Bey'le ilgili olarak zihnimdeki en eski ve berrak sahne bu kontrollerden biri için evine gittiğim, o mütevazı devlethanesinde onunla geçirdiğim ilk uzun zaman dilimidir. Zeynep Kâmil Hastanesinin önündeki geniş caddenin Karaacahmet caddesine kavuştuğu köşede, önünde eski mezarlıktan kalma birkaç kabrin ve günümüze (2011) de ulaşmış servi ağaçlarının bulunduğu kısmın gerisindeki bir apartmanın ikinci katında bir daire...

O zamana kadar Mâhir Hoca'nın evine defaatle gitmiştim. Hoca hep bildiğimiz üzere bütün misafirleri gibi biz talebelerini de yabancılık çekmemize imkân vermeyen bir yakınlık göstererek karşılar, Mihrinur Yengemizin enfes ikramlarıyla midemizin de bayram ettiği bir ziyafete dönüşen celselerde ağırlar, unutamayacağımız, heyecanlı bir sohbetin tadı damağımızda kalan feyziyle uğurlardı. Bu ziyaretlerde, önceden zihnimde kurduğum gibi Osmanlı bakıyyesi bir zâtın, bir üniversite hocasının sade ama ağırbaşlı döşenmiş eviyle, tertip ve düzeniyle karşılaştım. Her seferinde başka şeyler öğrenir, başka tatlarla tanışır, farklı lezzetlerle karşılaştım... Edebiyat, sanat, âdab, sohbet, envâ-ı nimet vs....

Selçuk Bey'in evinde de üç aşağı beş yukarı aynı manzarayla karşılaşacağımı umarak vardım. Ürkerek çaldığım kapıyı her zamanki samimi hali ve güleç yüzüyle Selçuk bey açtı. Ancak içeriye adım atar atmaz şaşkınlığım başladı diyebilirim. Nerde Mahir Hocamın devlethanesi, nerde Selçuk Bey'in fakirhânesi!.. Eyne's-serâ ve's-süreyyâ!..

Tavanda bizim evdekine benzer -ölü gözü gibi- zayıf bir elektrik ampulü asılmış, onun yarım yamalak aydınlattığı, çıplak denecek kadar loş ve boş bir hol.. Kenarda yine bizim evdeki gibi bir divan, ötesinde ahşap bir masa ve birkaç sandalye... Doğrusu bunu beklemediğim için ürkek ürkek etrafa bakıyordum. Hocanın beni misafir odasına almasını, oranın Mahir Hoca'nunki gibi olmasa da, bir üniversite asistanının devlethanesine benzetmesini -henüz nasıl olduğunu görmemiş olmakla birlikte- ümid ediyordum... Selçuk Bey:

"Nasıl oturalım? Masa da mı divanda mı?" deyince orada, holde oturma-çalışmaya anladım. Beraberce divana oturduk. Hoş-beşten sonra çalışmaya

başladık. Hocanın pek yakın ve samimi bir şekilde davranmasına ilâveten, mekânın benzerliğinin de etkisiyle kendimi bizim evde gibi rahat hissederek, hiç yabancılık çekmeden işimize koyulmuştuk. Beni rahatlatan bir başka etkinin kaynağı da yine Selçuk Bey'di. Çalışma ilerledikçe Selçuk Bey, Osmanlıca'mın bayağı iyi olduğunu söyleyerek(!) beni utandırmamaya özen gösterip hatalarımı tashihi ediyor, yanlış okuduğum yerleri düzeltirken fıkralar anlatarak neşelenmemi sağlıyor ve kusurlarımı örtmeye itina ediyordu. Bir de anlamakta zorlandığımı hissettiği tasavvufi meseleleri kolayca kavrayacağım şekilde bir güzel açıklıyordu. Bu açıklamalar sırasında Mahir Hoca gibi okuduğu beyitler, verdiği bilgiler, malumatının genişliğini ve alana hakimiyetini ortaya koydukça şaşkınlığım artıyor, Mahir Hoca'ma benzerliği kendisine gıpta etmeme sebep oluyordu. - Sadece yengenin getirdiği nefis çaylar sırasında kesilen bu sohbet benim için -o zamanki tabirle söyleyeyim- çok semereli olmuştu. Ayrılırken gayr-i ihtiyarî:

"Hocam bundan sonra mümkün olsa da hep böyle çalışsak" dediğimi hatırlıyorum. Hoca gülerek:

"Tabi inşallah, iyi olur..." derken ben, evin öteki odasında soba olmadığını düşünmeden bu teklifi yaptığımı anlayıp sonradan epey utandığımı hatırlıyorum. Öyle ya o zaman evler soba ile ısıtılıyordu. Tabii olarak da her evdeki soba evin ortasına, kapılar açıldığında evin diğer bölümlerinin havasını kırarak şekilde kurulurdu.

Tasavvuf kitabı basılana kadar birçok defa hem Selçuk Bey, hem de Mahir Hoca ile bir araya gelerek bu minval üzere çalıştık. Benim tasavvuf konusundaki bilgim babamla birlikte İstanbul'un o zamanki hoca ve meşayihine yaptığımız ziyaretlerle, onunla iştirak ettiğim çeşitli sohbetlerde temellenmiş olmakla birlikte, asıl birikimim ve tasavvuf edebiyatıyla yakın ilgim bu iki Hocam'dan beslendi... Diyebilirim ki tasavvuf hakkındaki ilk esaslı ve kitabî bilgilerimin kaynağı, Mahir Hoca'nın kitabı, bu kitap vesilesiyle önce onunla, sonra da Selçuk Bey'le yaptığım bu teke tek ve yetiştirici sohbetler olmuştur. Matbaa tashihleri de dahil kaç kere okuduğumu hatırlamadığım *Tasavvuf* kitabının başka eserlerde bulunmayan üç dilediği beyitlerini farkına varmadan ezberlemem de adeta kaymak tabakasına erişmemi sağlamıştı...

Bu gün bile bu beyitleri okurken, kulağımda Mahir ve Selçuk Bey'lerin birbirlerine pek benzeyen inşadları çınıyor... Özellikle Selçuk Bey'in sözlerini duraksamadan birbirine bağlarken hızlı konuşması ve dinleyenlerde

konusmasının hiç bitmeyecekmiş, bitmemeliymiş gibi bir duygu uyandırması ta o zamanlardan beri onun dikkatimi çeken karakteristik bir hususiyeti olmuştur. Zannedirim Selçuk Bey'in bu özelliği, çoğu kere bütün dinleyenlerinde de sözünün hiç bitmemesi temennisini uyandırırdu. Hatta buna çok kere şahit olmuşumdur. Bu onun ayrıca Mahir Hoca'dan devraldığı -tabir uygun mu bilmiyorum- usta bir sohbet adamı (ehl-i sohbet) tarafını da gösteriyordu bana göre...

Selçuk Bey'in benim üzerimdeki önemli bir diğer himmeti, Yüksek İslâm Enstitüsü'ne intisabıma ve akademik hayatıma burada adım atma himmeti konusunda olmuştur.

1976'da Yüksek İslâm Enstitülerine 100 kadar asistan alınması hamesinin ilk adımı atıldığında, bir gün İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde kütüphane memuru olarak çalışan Ömer Faruk Harman'a uğramıştım. Enstitü'de asistanlık imtihanları açılacağını haber verdi. Benim de İmtihanlara girmemin iyi olacağını söyleyince -ikimiz de ayrıca Edebiyat Fakültesinde, o Sosyoloji, ben Türkoloji okuduğumuzdan- :

-“Sen istersen gir! Hattâ dinler tarihi çalışacaksan² mutlaka burada girmen gerekir! Ama ben, Allah nasib ederse, Türkoloji Bölümünde Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş Hoca'nın yanında doktora yapmayı düşünüyorum... Burada imtihana girer de kazanırsam, başka bir yerde doktora yapamayacak bir arkadaşın imkânını kullanmış olurum³, bunu da yapmak istemem!” dediysen de Ömer Faruk teklifinde ısrar etti, ben de fikrimde... Sohbet sırasında bir ara kaybolan Faruk, geldiğinde Hayrettin Karaman Hoca'nın beni görmek istediğini söyledi. Aşağı indim, Hocanın odasına girince Hayrettin bey eliyle pişirdiği çaydan ikram ederek asistanlık için ne düşündüğümü sordu. Düşüncelerimi tekrarladım. Bana:

“Yanlış düşünüyorsun bu bir imtihandır, müracaat et! Şansını dene! Kimse kazanamazsa kadro boşa gider. Kazanırsan ne yapacağına o zaman karar verirsin! Hemen hazırlığını yap! Neclâ Hanım'la ve Selçuk Bey'le de

2 Faruk o zaman Mısırlı Ahmed Çelebi'nin *Yahudilik* (İstanbul 19 adlı kitabını tercüme ederek yayımladığından, onun dinler tarihiyle ilgisi artmış, ben ise Emin Nihad'ın *Müsâmeretnâme* adlı kitabındaki hikayelerden üçünü *Gece Hikâyeleri* (İstanbul ts.) adıyla neşrettiğimden edebiyatla alâkam belirginleşmişti. Ayrıca her ikimiz de -Faruk için daha isabetli olmakla birlikte- arkadaşlarımızın hoşumuza giden tabiriyle ehl-i kitaptan olmuştuk.

3 O yıllarda İHL'liler lise mezunu sayılmadığı için lise diploması almamışlarsa, Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirseler bile Ankara İlahiyat dâhil hiçbir fakültede doktora yapamıyorlardı.

görüŖ” dedi. Doğrusu hocanın etkileyici ve hattâ biraz da âmirâne sözleri üzerine doğrudan Selçuk Bey'in odasına yöneldim.

Yürürken düşünüyordum...Mahir Hoca'nın asistanı Selçuk Bey, onun asistanı da bendeniz!... Bu silsile doğrusu pek hoşuma gitti. Ayrıca, hem babamın muhiti, hem merakım dolayısıyla İstanbul tasavvuf çevrelerine küçük yaşımdan beri âşinâ olmuş, mevcut meşâyihin pek çoğunun elini öpüp duasını almışım... Klasik Türk Müsîkisiyle meşguliyetim dolayısıyla tasavvuf musîkisiyle de irtibatım vardı... Pek çok ilâhî, dört-beş Mevlevî âyini biliyor, küdüm, bendir ve halile vurabiliyorum... Ayrıca, Edebiyat Fakültesi mezunuydum da... Bunları düşününce kendimce epey hazır olduğum fikrine de kapılmadım değil! Dolayısıyla Hocanın odasına biraz rahatlamış ve hatta kararlı bir halet-i rûhiye içinde girdim. Beni her zamanki gibi sıcak karşıladı. Ben konuya girmeden, müracaat edip etmediğimi, Neclâ Hanımla görüşüp görüşmediğimi sordu. Ben:

“Hocam ben müracaat etmek niyetinde değildim ama Hayrettin bey yanlıŖ düşündüğümü söyledi”, diye durumu anlattım. Selçuk bey de aynı kanaatte olduğunu söyleyince:

-“Hocam ben sizinle çalışmak isterim” deyip biraz önce zihnimden geçirdiğim sıralamayı kendisine arzettim. “Eğer muvaffak olursam bundan Mahir Hoca'nın ruhunun da şâd olacağını” ekledim.

Hoca sözlerimden galiba etkilendi ve memnun da oldu. Ama her zaman olduğu gibi “tabî” yahut “evet” demek yerine durdu. Duraksadı. Hattâ her zamankinin aksine yutkunarak:

“Mustafa, çok güzel düşünmüşsün! Bence de pek uygun! Ama bildiğim kadarıyla sen Edebiyat Fakültesine bu alanda doktora yapmak için girdin. Orayı bunun için bitirdin. Mahir Hocamız da aslında edebiyat hocasıydı... Şimdi burada tasavvufa girersen, hem gayenden bir ölçüde de olsa sapmış olabilirsin, hem de bu alana Fakülte bitirmemiş bir arkadaşın da girebilir. Edebiyata müracaat edersen başkasının önünü de kesmemiş olursun! Neclâ Hanımla görüş bakalım, nasib olur da kazanırsan tasavvuf edebiyatıyla ilgili bir tez seçersin, Mahir Hoca'nın beni yönlendirdiği gibi iki alanda da yetişme imkânını elde edersin. Rahmetli Mahir Hoca benim tezimi de böyle seçmişti. Ben de sana yardımcı olurum. Hayırlısı neyse o olsun!” dedi. Hocanın şimdi bana pek makul gelen bu sözlerine o zaman şaşırmadığımı söyleyemem.

Uzatmayalım... Selçuk bey bu sözleriyle tasavvuf kapısını kapattıysa da edebiyat yolunu göstererek beni yönlendirmiş oldu. Hem edebiyattan uzaklaşmamış olacaktım...

Hoca Hanım'a gittim. Mahir Hocanın odasında onun kendisine bıraktığı masada oturan Dr. Neclâ Pekolcay hocam beni çok iyi karşıladı, yüreklendirdi. Böylece edebiyata yöneldim. İmtihanda başarılı oldum.

Asistanlık hayatım boyunca bütün arkadaşlarım gibi Selçuk Bey'in bir ağabey yakınlığıyla samimi teşvik ve desteğini gördüm. Kaynak kitaplarını kendiminmiş gibi kullanmama imkân verdi. Tez jürimde yer aldı. Örnek dersimde bulundu. Sonunda onun tabiriyle "meslektaş" oldum. Necla Hocamla, onunla ve Mustafa Tahralı Hocamızla beraber, o zamanlar sözlü yapılan dönem sonu edebiyat imtihan heyetlerinde bulundum. Dikkatimi çeken ve bana kıvanç veren bir hususa da işaret etmeliyim: Bu imtihanlarda her hoca talebenin cevapladığı sorulara ayrı ayrı not verir, öğrenci salondan ayrıldıktan sonra bu notlar toplanarak ortalaması alınır. Bu değerlendirmelerde benim verdiğim not büyük bir ekseriyetle Selçuk Beyle aynı olur, nadiren bir puan oynardı. Ben bunu hep, ikimizin de Mahir Hoca'nın talebesi olmasıyla, aynı kaynaktan tefeyyüz etmekle alâkalandırmışımıdır. Tabii bunun bana büyük bir güven ve hattâ kıvanç verdiğini de eklemeliyim.

Sözün özü, Selçuk Bey'in, daha sonraki yıllarda gittikçe artan tükenmez teşvikleriyle, müntesibi olmakla daima iftihar ettiğim Yüksek İslâm/İlahiyat camiasının içinde büyük bir mutlulukla yer aldım, öncelikle istediğim alanda kendimi geliştirmem mümkün oldu. Hocalarıma rahmet diler Allah'a hamd ederim.

Selçuk Bey'le kader bizi bir kere daha, bir başka imtihan öncesinde, daha doğru bir tabirle imtihan kapısında buluşturmuştur. Enstitü YÖK kanuna göre Fakülte'ye dönüşünce, asistanlık yoluyla öğretim üyesi olan eski-yeni her hocamızın tezleri yeni jüriler tarafından tekrar incelenerek, başarılı bulunanlar doktora imtihanına alındı. Takdir bu... Hocamızın ve ben talebesinin imtihanı da aynı jüri önünde olacaktı. Heyette, ikisi edebiyat fakültesinde biri Enstitüde çalışan üçü de aynı zamanda Mahir Hocamızın talebesi olan, ayrıca araştırmaları sırasında karşılaştıkları bazı problemleri çözmeye zaman zaman Selçuk Bey'den yardım istemiş isimler vardı. Daha imtihan kapısında bizi mütattan ziyade bekletmeleri, Selçuk Hoca'yı epey sıkışmış, hattâ belki de imtihan salonunda olacakları sezmesi, kendisini jürinin önüne çıkmama düşüncesine bile sevketmişti. "Anca beraber" diyerek, "ne olur bizi yalnız bırakmayın hocam" istirhamıyla, onu güçlük ile imtihana girmesini sağladık. İçeride ne olup bittiğini bilmiyoruz. Ancak İslâm Enstitüsü'nde talebesi olmuş olan üye dâhil heyettekilerin Selçuk Bey'e

karşı davranışları, onu ciddi şekilde rencide etmişti. Girdiğine bin pişman olarak dışarı çıktığında onu teselli edecek söz bulamadığımı hatırlıyorum. İmtihanda tabii olarak muvaffak olduğu halde eski dostlarının açıklamadığı davranışları, onu çok rahatsız etmişti. Bu sebeple daha sonraki merhalelere müracaat etmeme kararı almıştı. Şimdi düşünüyorum da kendisine:

“Hocam üzülmeiniz... Kaderde bu da varmış, bu da bir imtihan.” gibi nâbecâ sözler söylediğimde:

“Ben bana, bize yapılan üzülmüyorum. Elbette bir ettiğim varmış ki böyle oldu! Arkadaşların haline şaşırırım ve hatta acıdım. İnsan bu hale nasıl düşer anlamıyorum...” manasına gelen sözlerle cevap vermiş, kadere rıza göstermişti.

Bu olaydan sonra Selçuk bey hocalığına ve çalışmalarına döndü. Daima biz gençlerin önümüzdeki engelleri bütün gücümüzle aşarak bayrağı daha yukarılara taşımamız, müesseselerimizi geliştirmemiz gerektiğini ifade etti. Bizleri her bakımdan desteklemeye, teşvike yöneldi. Yolumuzu açtı.

Selçuk Bey’in beni, o yıllarda yeni yeni rağbet bulmaya başlayan televizyon programlarına katılma konusunda özellikle teşvik ettiğini de belirtmeliyim. Mahir Hoca’dan devraldığımız bayrağı bu yolla da dalgalandırmak gerektiğini, bunun bir vazife olduğunu, bundan kaçmamak icab ettiğini, akademik faaliyetlerin yanında bu tür çalışmaların yaygın eğitim bakımından önemli bir hizmet imkânı sunduğunu, muallimliğin mütemmim cüzü olduğunu daima söyledi. Nitekim ben de teşvikleriyle bu tavsiyelerine kulak verdim. Gereğini yapmaya çalıştım. Bundan da memnunum.

Ayrıca pek çok arkadaşına davrandığı gibi, beni de yakın bir meslekdaşı olarak kabul etti. Gittiği konferanslara konuşmacı olarak götürdü. Aynı masa etrafında oturup, fikirlerimizi rahatça ortaya koyma imkânı hazırladı. Hattâ onun bu gibi tavsiyelerini zaman zaman kendisini Anadolu’daki çeşitli toplantılara davete, bazen sürüklemelere de vesile ettiğimi söylemeliyim...

Bunlardan biri, her anı geçen unutulmaz bir sohbetle geçen, 5-6 saatlik uzun bir otobüs yolculuğunun ardından Balıkesir’de katıldığımız Mehmed Âkif toplantısıdır. Ali Efendi –hoca daima Ali Ağabey derdi- Selçuk Bey’in konuşacağını duyduğu bu toplantıya onu dinlemek için ileri yaşına rağmen âdetâ koşmuş, Hoca ise onun huzurunda konuşma mecburiyetinde kalışından çok sıkılmış, ancak birbirini Allah için seven ve sayan Ehlullah’ın bereketiyle de konuşmalar pek feyizli olmuştu. Ayrıca toplantının ardın-

dan bir evde Bandırmalı Ali Efendi ve dostları ile yapılan unutulmaz sohbetin zevki benim için halâ unutulmaz bir hatıradır.

Selçuk Hocamla son seyahatimiz vefatından bir hafta evvel Eskişehir'e olmuştur. Yine baş başa bir sohbetle bereketlenmiş uzun bir otobüs yolculuğunun ardından konuşmacı olarak katıldığımız Miraç toplantısı benim için ayrıca unutulmaz bir hatıradır.

Bu yolculuğun önemli diğer bir yönü ise, daha önce de müzakere ettiğimiz birkaç hususta artık gerekli adımların atılması kararının kuvveden fiile çıkması konusudur. Selçuk Bey, döndükten sonra geniş bir vakitte anabilim dalındaki arkadaşlarına açarak değerlendireceğini söylediği bu düşünceleri ne yazık ki gerçekleştirme fırsat bulamadı. Ancak bunlardan bazılarını o zaman İstanbul'daki arkadaşlara ilettiğimi hatırlıyorum. Yaşasaydı bazılarını öncelikle tahakkuk ettirme kararlılığını kendisinde gördüğüm bu düşünceleri, bu yazı vesilesiyle ilgili bütün arkadaşlarla paylaşmayı ise Selçuk Bey'in "bir nevi ilmi vasiyyetini ehline emanet etme olarak" telakki ettiğimi söyleyebilirim:

Marmara İlahiyatın Tasavvuf anabilim dalı, İstanbul'da bulunmanın imkânlarından faydalanarak alana öncülük etmeli, akademik çalışmalarını şu iki sahada yoğunlaşmalıdır:

a) Çoğu İstanbul Kütüphanelerinde bulunan tasavvuf yazmalarının neşredilmesi.

b) Osmanlı tasavvuf ve tarikat kültürünün tespitinde daha da geç kalınmaması ve araştırılması.

Tasavvuf anabilim dalının, o zamanlar İlahiyat Fakültelerinde yeterince gelişme gösterememiş olan İslâmi Türk Edebiyatı ve Türk-Din Mûsikîsi gibi yakın dallarla, disiplinler arası irtibat çerçevesi içinde çalışmasının sağlanması. Ders programlarında, yüksek lisans ve doktora çalışmalarında, tez konularında bilgi alışverişi ve planlaması içine girilmesi.

Bu anabilim dallarını ilgilendiren konularda sıhhatli bir bilgi alışverişi ve koordinasyon yapılabilmesi için mezkûr anabilim dalı elemanlarıyla İstanbul'da yıllık toplantılar yapılması.⁴

4 Aradan geçen zaman içinde Tasavvuf ve Türk-İslâm Edebiyatı anabilim dalları artık, yıllık toplantılarla kendi meselelerini ele almaktaysa da Türk Din Mûsikîsi anabilim dalı henüz bu tarz bir faaliyeti gerçekleştirememektedir. Yine de uygun bir formül bulunarak bu üç anabilim dalı arasında yıllık koordinasyon toplantıları gerçekleştirilmesine ihtiyacın devam ettiğini de söylemeliyim.

Bazı mahzurları olmakla birlikte⁵ yurt içinde ve dışında Osmanlı tasavvuf ve tarikat kültürünün başlıca merkezleri ile buralarda gelişmiş mimari-kültür-edebiyat ve sanat birikiminin tesbit ve dökümünün çıkarılması.

Münhasıran tasavvuf meselelerini ele alan ciddi bir ihtisas dergisinin neşredilmesi.⁶ Vs...

Bu tespitlerimizi uzatmak mümkünse de biz gelelim yazımızın bir diğer önemli hatırasına...

Eskişehir'deki Allah dostlarından Şahver Çelikoğlu Hanımefendinin önderliğinde bölgede çok önemli eğitim-kültür-edebiyat ve sanat hizmetlerine imza atan Mal Hatun Çevre ve Kültür Derneği tarafından Mirac konulu bir toplantı tertip edilmişti. Selçuk Hoca burada "Mirac'ın Tasavvufî Yönü"nü anlatarak dinleyenleri âdeta kanatlandıran bir konuşma yapmıştı. Hiç unutamayacağım son beraberliğimizin tatlı hatıralarından biri olan bu toplantıda ben de Hocamdan sonra "Mirac'ın Edebî Yönü" üzerinde konuştuğum gibi, bir arkadaşımın ilk defa Nayî Osman Dede'nin Miraciye'sinin ilk bahrini de okumuştum. Ancak bu toplantının en önemli özelliği Selçuk Bey'in aşağıda okuyucularımıza bazı notlarla sunacağım bu fevkalâde konuşmasıdır.⁷

Esselâmü aleyküm...

Allah'ın selâmı üzerinize olsun!.. Bereketi üzerinize olsun, feyzi üzerinize olsun!..

Bu sohbette sizlere Mirac'ın tasavvufî mahiyetini arz etmeye çalışacağım.

Ancak tasavvuf sözle kolay anlatılacak ve anlaşılacak bir mevzu değil, daha çok gönülle alâkalı bir meseledir. Gönül ise toprak altında bile çürümüyor.

Bir şâirin beyti ile yola çıkalım, konuşmamıza başlayalım diye düşündüm:

5 28 Şubat öncesi ve sonrasında Üniversitede düzenlenen ve akademisyenlerin katılımının mecburi tutulduğu bilgilendirme toplantısında öğretim üyelerine bir brifing veren görevli Türkiye'yi tehdit eden en büyük tehlikelerden birinin "Bahattin Nakşibend adında birinin kurduğu Nakşibendilik" olduğunu tasavvuf ve edebiyat hocalarının önünde seslendirdiğinde, salonda buz gibi bir hava esmişti... Daha garibi şudur ki, salondaki akademisyenlerin içinde, şahsî kemalâtını bu kaynaktan feyz alarak elde ettiğini bildiğim 40-50 önemli isim vardı.

6 Elinizdeki bu dergi ile bu düşünce de gerçekleşmiş bulunmaktadır.

7 O yıllarda ses kasedini çözenlerin bazı hatalı değerlendirmeleriyle de olsa, programı düzenleyen Mal Hatun Çevre ve Kültür Derneği tarafından küçük bir risale halinde yayımlanan bu konuşmayı, Selçuk Bey'in bibliyografyasına eklenmesi niyetiyle yeniden ve aslına uygun şekilde, notlar ekleyerek tekrar yayımlıyorum. Bu güzel konuşmayı yeniden tasavvuf okurlarına sunmaktan ayrıca memnunum.

Ne izhâra cesâret var, ne de ızmâra tâkat var

Gönül izhârı güç, ızmârı güç bir derde kalmıştır

İzhâr etmek, açıklamak, açığa vurmak da tâkatimizin dışında... gizlemek de... Bizimki ikisi arasında kalan bir gönül çırpınışı...

Gönül bir dergâhtır. Buna, gönül dergâhı da denir... Bir şâirin bu dergâhı anlatan bir beyti var:

Gönül dergâhıdır her dem küşâde sermedi dergâh

Ona yol bul olursun reyb-i eyne'llah'dan hâlî

Devamlı açık olan tek dergâh gönül dergâhıdır. Şâyet sen o dergâha ulaşma yolunu bulursan “eyne'llah/Allah nerededir?” şüphesinden kurtulursun. Binâenaleyh, mühim olan o dergâha yol bulmak, ona ulaşmaktır...

Mîrâc'a gelince...

Mîrâc da aslında bir gönül hâdisesidir, bir gönül kıpırdanışıdır. Bunu lâyıkiyle îzah etmek de her halde mümkün değildir. Çünkü gönülle ilgili olan hususlar zevkî, yâni zevke, hisse ait meselelerdir.

İnşâallah Cenâb-ı Hak lütfeder, sizin feyzinizden, dinleyicilerimizin feyizlerinden de istifade imkânı vererek, mîrâc hakkında, bu yeterince bilemediğimiz mevzuyu size bir nebze de olsa aktarma imkânını bize bahşeder. Konuşmamızda Cenâb-ı Hakk'ın inşâallah bu mânada da bir lütfuna nâil oluruz...

İsrâ ile mîrâc birbirinden farklı görülen iki husustur. İsrâ “gece yürümesi/yürüyüşü” demektir. Yâni gece ile alâkalı bir husus; “yürütme” mânasına da geliyor. Kültür ve edebiyatımızda bu gece, şeb ve leyl kelimeleriyle Arapça ve Farsça izâfet yapılarak tamlama halinde “leyletü'l-isrâ ve şeb-i isrâ” şeklinde adlandırıldığı gibi, Türkçemizde de, “İsrâ gecesi” diye isimlendirilmiştir.

Kur'ân nâzil olduğu zaman da geceydi. Demek ki gecede bir hikmet var, bir başka özellik var. Nitekim “*Vecce'alne'l-leyle libâsen*”⁸ buyuruluyor. Yâni Allah: “*Biz geceyi örtü kıldık*” diyor. Gündüze nisbetle geceler, insanın kendini Allah'a daha yakın hissettiği anlar ve zamanlardır. Çünkü mâsivâ dediğimiz dünya ile alâka gece vakti aşağı yukarı kesilmiştir. Dünya ve mâ fihâ o gece perdesi, örtüsü, karanlığı altında kaybolmuştur. İşte insanoglu herkesin uyuduğu, bütün mahlûkatın sessiz kaldığı böyle bir zamanda

8 Nebe, 78/9.

Bazı mahzurları olmakla birlikte⁵ yurt içinde ve dışında Osmanlı tasavvuf ve tarikat kültürünün başlıca merkezleri ile buralarda gelişmiş mimari-kültür-edebiyat ve sanat birikiminin tesbit ve dökümünün çıkarılması.

Münhasıran tasavvuf meselelerini ele alan ciddi bir ihtisas dergisinin neşredilmesi.⁶ Vs...

Bu tespitlerimizi uzatmak mümkünse de biz gelelim yazımızın bir diğer önemli hatırasına...

Eskişehir'deki Allah dostlarından Şahver Çelikoğlu Hanımefendinin önderliğinde bölgede çok önemli eğitim-kültür-edebiyat ve sanat hizmetlerine imza atan Mal Hatun Çevre ve Kültür Derneği tarafından Mirac konulu bir toplantı tertip edilmişti. Selçuk Hoca burada "Mirac'ın Tasavvufi Yönü"nü anlatarak dinleyenleri âdeta kanatlandıran bir konuşma yapmıştı. Hiç unutamayacağım son beraberliğimizin tatlı hatıralarından biri olan bu toplantıda ben de Hocamdan sonra "Mirac'ın Edebî Yönü" üzerinde konuştuğum gibi, bir arkadaşımın ilk defa Nayî Osman Dede'nin Miraciye'sinin ilk bahrini de okumuştum. Ancak bu toplantının en önemli özelliği Selçuk Bey'in aşağıda okuyucularımıza bazı notlarla sunacağım bu fevkalâde konuşmasıdır.⁷

Esselâmü aleyküm...

Allah'ın selâmı üzerinize olsun!.. Bereketi üzerinize olsun, feyzi üzerinize olsun!..

Bu sohbette sizlere Mirac'ın tasavvufi mahiyetini arz etmeye çalışacağım.

Ancak tasavvuf sözle kolay anlatılacak ve anlaşılacak bir mevzu değil, daha çok gönülle alâkalı bir meseledir. Gönül ise toprak altında bile çürümüyor.

Bir şâirin beyti ile yola çıkalım, konuşmamıza başlayalım diye düşündüm:

5 28 Şubat öncesi ve sonrasında Üniversitede düzenlenen ve akademisyenlerin katılımının mecburi tutulduğu bilgilendirme toplantısında öğretim üyelerine bir brifing veren görevli Türkiye'yi tehdit eden en büyük tehlikelerden birinin "Bahattin Nakşibend adında birinin kurduğu Nakşibendilik" olduğunu tasavvuf ve edebiyat hocalarının önünde seslendirdiğinde, salonda buz gibi bir hava esmişti... Daha garibi şudur ki, salondaki akademisyenlerin içinde, şahsi kemalâtını bu kaynaktan feyz alarak elde ettiğini bildiğim 40-50 önemli isim vardı.

6 Elinizdeki bu dergi ile bu düşünce de gerçekleşmiş bulunmaktadır.

7 O yıllarda ses kasedini çözenlerin bazı hatalı değerlendirmeleriyle de olsa, programı düzenleyen Mal Hatun Çevre ve Kültür Derneği tarafından küçük bir risale halinde yayımlanan bu konuşmayı, Selçuk Bey'in bibliyografyasına eklenmesi niyetiyle yeniden ve aslına uygun şekilde, notlar ekleyerek tekrar yayımlıyorum. Bu güzel konuşmayı yeniden tasavvuf okurlarına sunmaktan ayrıca memnunum.

Ne izhâra cesâret var, ne de ızmâra tâkat var

Gönül izhârı güç, ızmârı güç bir derde kalmıştır

İzhâr etmek, açıklamak, açığa vurmak da tâkatimizin dışında... gizlemek de... Bizimki ikisi arasında kalan bir gönül çırpınışı...

Gönül bir dergâhtır. Buna, gönül dergâhı da denir... Bir şâirin bu dergâhı anlatan bir beyti var:

Gönül dergâhıdır her dem küşâde sermedi dergâh

Ona yol bul olursun reyb-i eyne'llah'dan hâlî

Devamlı açık olan tek dergâh gönül dergâhıdır. Şâyet sen o dergâha ulaşma yolunu bulursan “eyne'llah/Allah nerededir?” şüphesinden kurtulursun. Binâenaleyh, mühim olan o dergâha yol bulmak, ona ulaşmaktır...

Mîrac'a gelince...

Mîrac da aslında bir gönül hâdisesidir, bir gönül kıpırdanışıdır. Bunu lâykıyla izah etmek de her halde mümkün değildir. Çünkü gönülle ilgili olan hususlar zevkî, yâni zevke, hisse ait meselelerdir.

İnşâallah Cenâb-ı Hak lütfeder, sizin feyzinizden, dinleyicilerimizin feyizlerinden de istifade imkânı vererek, mîrac hakkında, bu yeterince bilemediğimiz mevzuyu size bir nebze de olsa aktarma imkânını bize bahşeder. Konuşmamızda Cenâb-ı Hakk'ın inşâallah bu mânada da bir lütfuna nâil oluruz...

İsrâ ile mîrac birbirinden farklı görülen iki husustur. İsrâ “gece yürümesi/yürüyüşü” demektir. Yâni gece ile alâkalı bir husus; “yürütme” mânasına da geliyor. Kültür ve edebiyatımızda bu gece, şeb ve leyl kelimeleriyle Arapça ve Farsça izâfet yapılarak tamlama halinde “leyletü'l-isrâ ve şeb-i isrâ” şeklinde adlandırıldığı gibi, Türkçemizde de, “İsrâ gecesi” diye isimlendirilmiştir.

Kur'ân nâzil olduğu zaman da geceydi. Demek ki gecede bir hikmet var, bir başka özellik var. Nitekim “*Vec'e'alne'l-leyle libâsen*”⁸ buyuruluyor. Yâni Allah: “*Biz geceyi örtü kıldık*” diyor. Gündüze nisbetle geceler, insanın kendini Allah'a daha yakın hissettiği anlar ve zamanlardır. Çünkü mâsivâ dediğimiz dünya ile alâka gece vakti aşağı yukarı kesilmiştir. Dünya ve mâ fihâ o gece perdesi, örtüsü, karanlığı altında kaybolmuştur. İşte insanoglu herkesin uyuduğu, bütün mahlûkatın sessiz kaldığı böyle bir zamanda

8 Nebe, 78/9.

ibâdet ederse, Rabbiyle başbaşa kalabilirse kendini ona çok daha yakın hissediyor. Bu bakımdan gece yapılan ibâdetler insanları Allah'a, rabbine daha fazla yaklaştırır. Nitekim teheccüd denilen gece namazı Peygamber Efendimiz'i (s.a.) Makâm-ı Mahmûd'a ulaştıran bir mertebedir.

Peygamber (s.a.)'in bir gece yarısı başlayan mîracına, ilk adımından son merhalesine kadar geçirdiği bu özel hâle, bu seyre, bu seyahate de Leyle-i İsrâ ve Leyle-i Mîrac ismi veriyoruz. Ayrıca "mîrac" kelimesi "isrâ" hâlini de, diğer halleri de içine alan bir keyfiyet olarak kabul edilmiştir. Bu mânevî seyahat tabû bir takım vâsıtalarla gerçekleşmiştir. Tasavvuf diliyle söyleyecek olursak bunlara aslında vesîleler, mazhariyetler dememiz gerekir. Çünkü vâsita kelimesi bizim anlayışımıza göredir. Kendi aramızda belki bunların birtakım vâsıtalar olduğu kanâatine sahip olabilir, benzeri izahlara başvurabilir, bu tür düşüncelerle karşı karşıya kalabiliriz. Ama kâinata şaşı bakmadığımız zaman "Sen çıkınca aradan kalır seni yaradan" sırrını fark edebiliriz. Ancak aradan çıkmadığımız için ikide bir, arada kendimiz varmış gibi gördüğümüz, gösterdiğimiz için, vâsita kelimesini kullanıyoruz. Haddi zâtında tasavvuf dilinde buna vesîle veya mazhar, mazhariyet adı verilir. Çünkü kâinat esmânî/esmâ-ı İlâhiyye'nin mazharıdır. Yâni bütün kâinat, Allah'ın nâmütenâhî esmâsının mazharlarından ibârettir. Doğru bakınca, bakmasını bilince, biz de esmânın mazharlarını görebilir, müşâhade edebiliriz. Hadisâta:

*Bir kitâbullah-ı âzamdır serâser kâinât
Hangi harfi yoklasan manâsı hep Allah çıkar
diyen bir şâirin dilinden;
Ben bilmez idim gizli ayân hep Sen imişsin
Canlarda ve tenlerde nihân hep Sen imişsin
Senden bu cihân içre nişân ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihân hep Sen imişsin*

diyen diğer şâirin gözünden bakabilirsek bu gözlerle dahi, elbette vâsıtayı değil mazharı görürüz. Allah'ın mazhariyetini, esmâsını, zuhur mahallindeki nâmütenâhî tecellîlerini müşâhade ederiz. Hatta büyük mutasavvuf Aziz Mahmud Hüdâî Hazretlerinin:

*Zuhûru perde olmuştur, zuhûra
Gözü olan delil ister mi nura?...*

dediği nûr işte bu nûrdur. Allah'ın nûru, bütün semâvat ve arzı kaplamış olan nûrdur...

Biz yine bunu vesîle ve mazhariyet olarak vasıflandırırız şunu görürüz. Resulullah (s.a.) Efendimize bu vesîleler daha birinci merhalede, yâni dünya semâsında tahakkuk etmiştir. Nitekim tayy-i mekân sağlayan vâsıtâ olarak bildiğimiz B u r a k, "berk" kelimesinden türemiş şimşek manâsında bir vâsıtadır. Efendimizin bu vesîleye mazhariyetle, Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksâ'ya kısa zamanda gidişi, i s r â olarak vasıflandırılmıştır.

Bizim kültürümüze ve edebiyatımıza daha çok akseden tarafıyla Efendimiz bu seyahate, Ümmü Hânî'nin, Hz. Ali (kv) Efendimizin kız kardeşinin evinden çıkmıştır:

Teâli-bahş-ı rûhum bir melîh-i lâ-mekânîdir.

Gönül sultanı tayfıyla sarây-i Ümmü Hânîdir

Muallim Nâci'nin bu beyti aynı zamanda na't-ı şerifinin ilk beytidir. İşte mîrac, bundan sonra yâni Ümmü Hânî evinden çeşitli vesîle ve mazhariyetlerle başlamıştır.

Mîrac, merdiven manâsına gelir; "urûc" da yükselme... Tasavvufta devr nazariyesine göre, iki kavs vardır. Birisi "kavs-i nüzûl", diğeri "kavs-i urûc". Bunlar varlık/vücûd dâiresini tamamlar.⁹ Bu dâirenin tamamlanması vücûdumuzun "ihbitû"¹⁰ emriyle âlem-i ervâhtan âlem-i şehâdete gelmesiyle olmuştur. Ahsen-i takvîm olan mertebeden, esfel-i sâfilîne tenezzül etmesiyle. İnsanın bu süffi hayatından ulvî hayata ulaşması ancak urûc ile olur. Nüzûl ve urûc. Bu nüzûl ve urûc keyfiyetinde yukarıya çıkış bir merdivendir. Buna mîrac ismi verilmiştir.

Üçüncü merhale semavât yâni atmosferdir. Tabî burada ikisini aynileştirmek doğru değil. Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı pek çok mekânlar var. Biz bu galaksilerin, şu dünya semâsının ve bu semavât içerisinde mevcut olan pozitif âlemi bununla aynileştirmeyelim. Sadece bunları tahayyül etmek, tasavvur etmek noktasında bir neticeye vardırmak, kavramayı kolaylaştırmak için arz ediyorum.

Üçüncü vesîle meleklerin kanatlarıdır. Sidretü'l-müntehâ'dan önce Cebrâil (a.s)'ın kanadı ve Sidretü'l-müntehâ'dan sonra, yatak manâsına gelen Refref. İşte bütün bunlar birer vesîledir, birer mazhariyettir. "Kâbe kavseyni ev ednâ"¹¹ mertebesi ise tamamen bu vesîlelerin ve mazhariyetlerin bittiği noktadır. Onu bilâhere inşallah arz edeceğiz.

9 Tasavvufta bu anlayış devr olarak adlandırılmış, Tasavvuf edebiyatında ise devriye denilen manzumelerde ifade edilmiştir. Geniş bilgi için bk. *DİA*, "Devr", "Devriye" maddeleri.

10 el-Bakara, 2/61.

11 en-Necm, 53/9.

Şimdi bizim asıl üzerinde durmamız gereken birinci mertebeyi, size arz etmeye çalışayım. Her insanın kendi hakikati vardır. İnsanın hakikatine yükselmesi için, işte bu enfüsî olan âlemden bir takım basamaklar çıkarak yükselmeli, yâni evvelâ insan kendi içinde mîracını tahakkuk ettirmeli. Bu basamakları tasavvufî anlayışla çıkmalıdır. Bu ise iki nokta-yı nazardan tahakkuk eder. Birincisi nefis basamaklarıdır. Cehrî tarikatlarda –ki sesli zikri esas alan terbiye sisteminde bu nefis basamakları kişinin mîracı için alt yapısını teşkil eder- buna seyr ü sülûk ismi verilir. Bu seyr ü sülûkunu ikmâl etmemiş insanların böyle bir mertebeye urûcu elbette ki mutasavver değildir. Bu da “nefs-i emmâre, nefis-i levvâme, nefis-i mülhime, nefis-i râdiye, nefis-i merdiyye ve nefis-i sâfiyye” dediğimiz yedi mertebedir. Bu mertebelerin dışında bir de hafî zikirle meşgul olan insanların terbiyeleri vardır. Buna da rûhî tasfiye, terbiye ismi verilir. Onlar da “rûh-i hayvânî, kalb, rûh-i izafî, sır, sırru’s-sır, hafî ve ahfâ” mertebeleridir.

Bu alt yapıyı geliştirdikten sonra insanoglu belirli bir mertebeye çıkar. İşte insanın hakikatine urûcu ve mîracı bu mertebe içerisinde gerçekleşir. Yunus’un: “Ballar balımı buldum” dediği, “kovanını yağma ettiği” bu yükseliş ve bu zevkî mertebedir. Tabî, Peygamber (s.a.) Efendimizin mertebesi en yüksek mertebedir. Ona da “Hakikat-i Muhammediye” mertebesi diyoruz. “makam-ı Mahmûd, mâl-i yetîm” bunlar da onun mertebesidir. Bu mertebeye hiçbir beşerin urûcu/yükselişi tahakkuk etmemiştir. Böyle bir yükselme sadece Efendimizin istîdâdına münhasırdır. İstîdâd-ı ezelin kendisine vermiş olduğu imkândır bu.

Peygamber (s.a.) Efendimizin varlığı, tasavvufta “ferdiyyet-i Muhammediye” olarak adlandırılır. Yâni Efendimiz yaratılmışlar arasında “lâ şerîke leh”tir, emsâli yoktur.¹² Cenâb-ı Hak hâlikıyyette “lâ şerîke leh”tir. Resulûllah ise mahlûkiyyette “lâ şerîke leh”tir. Onun için onun varlığına “ferdiyyet-i Muhammedî” ismi verilmiş. Ve onun hakikatine, “hakikat-i Muhammediye” denmiştir. Hakikât-i Muhammediye Cenâb-ı Hakkın ilm-i ezelisinde malûm olan hakikattir. Onun yeryüzünde mahlûk olarak mazhariyeti Resûl-i zîşândır. Bu ferdiyyet-i Muhammedî meselesini daha iyi kavramak için, tasavvuftaki “ferd, kutup, gavs, gavs-ı âzam” kavramlarının iyi bilinmesi lâzımdır. Tabî, acaba bu ferdiyyetin bizce anlaşılmasında, bize uzantısında durum nedir?

¹² Yahya Kemal’in: “Mesağ olaydı eğer “lâ şerîke leh” derdim/Naziri gelmedi âleme hüsn ü an olalı” beyti buna işaret eder.

Bu hususta bir bilgi vermek icap ederse şunu söyleyebiliriz: “Sen olmasaydın bu felekleri yaratmazdım.” manâsına gelen “Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk” diye bir hadîs-i kudsî rivayet edilmiştir. Demek ki kâinatın yaratılışına sebep olan bu büyük insan, bu büyük peygamber, Hz. Adem (as)'dan kendisine kadar gelen bütün peygamberlere ve bu peygamberlere tâbi olan bütün velîlere feyiz veren bir hakikatin, bir asâletin sahibidir. Bu da “hakikat-ı Muhammediyye”nin feyzi neticesinde diğer peygamberlere intikal eden bir keyfiyettir. İşte Efendimiz için kullanılan “Ebû'l-ervâh/rûhların babası” tâbiri buradan gelir. “Ben peygamber idim, Hz. Adem çamur ve su arasında bulunuyordu” gibi beyanlar da buna işarettir. Yâni Efendimiz bu mertebede, Allah'ın “İnnî câilün fi'l-ardı halîfe/Ben yeryüzünde halife kılıcıyım” âyetinde¹³ işaret edildiği gibi Halîfetullah konumundadır. Halîfetullah ise elbette ki insân-ı kâmil olmaktır. Yoksa ahsen-i takvîm sırrına mazhar olan değil de, esfel-i safilîn derekesinde olan bir halîfe olur mu? Halîfetullah bütün esmâya mâkes olan bir varlık olmalıdır. Onun ayrıca bir asâlet sahibi olması gerekir. Bunun için de Peygamber Efendimiz, bu mertebenin de asâletle sahipliğini yüklenmiştir. Ve kıyâmete kadar da bu böyle devam edecektir.

Onbeşinci asırda yaşamış büyük divan şâirimiz Şeyhî'nin bir nât-ı şerifinde bu mevzu, Efendimizin bu biricik oluşu, bu makam-ı Mahmûd'a ulaşmış olması keyfiyeti, mâl-i yetim mertebesinde bulunması hususiyeti şöyle bir beyitle anlatılıyor:

Yek-dânesin cihân sadefinde güher gibi

Ey bî-bedel yetim onun için denir sana

Sen cihan sadefinde, -cihânı bir sadef olarak düşünelim- bu cihan sadefinde biricik incisin, bir tek kıymetli inci sensin, Ey bî-bedel! Ey eşi benzeri bulunmayan güzel, onun için sana yetim derler. Çünkü yetim aynı zamanda en kıymetli demektir. Dürr-i yetim bütün inciler arasında emsâli olmayan inciye verilen isimdir. Fuzûlî'nin su kasidesinde de bu anlayışı bir başka ifade içinde görüyoruz... Orada ferdiyyet-i Muhammedi'ye kuvvetli bir telmih, açık bir işaret şudur:

Suya versin bağban gülzârı zahmet çekmesin

Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su

13 el-Bakara, 2/30.

Yâni şâir “bahçıvan gül bahçesini sele versin, sel alıp götürsün o güzel bahçeyi, boşuna zahmet çekmesin. Değil bir gül bahçesini, binlerce gülistanı sulasa da, artık senin gibi bir gül açılmayacaktır.” Demek istiyor.

Bu beyit yine ferdiyyet-i Muhammediyye özünü yakalayan ve daha çok bizim kültürümüzde mâkes bulan bir fikrin ve düşüncenin aks-i sadâsı olarak günümüze, bize intikal etmiştir.

Mehmed Âkif merhûmun yakın arkadaşı, son devrin önemli ilim adamlarından müderris Ömer Ferid Kam diye meşhur bir zat var. Bir şiirindeki:

Bir mislini getirmiş olsaydı kilik-i kudret

Beytül-kasid olurdun manzûme-i cihânda

Mısra'ısın ki sun'un berceste tâ ezelde

Ferdiyyetinle kaldın meydan-ı “kün-fekân”da

mısralarıyla çok daha açık, çok daha net ve berrak bir şekilde bu hakikâti bize takdim ediyor.

Bu mısraları daha kolay anlayabilmek için önce bir hatırlatma yapalım: “nûn ve'l-kalemi ve mâ yesturûn” âyet-i kerimesindeki¹⁴ “nûn” hokkadır, kalem de ona batırılarak yazı yazmaya başlayan nesne-. Bu kudret kalemi eğer, senin bir mislini bu cihâna getirmiş olsaydı, sen yine bu cihan manzumesinde eşi menendi olmayan bir şah beyit olarak kalırdın. Sen Allah'ın bir mazharısın, berceste bir mısrasın, eşi benzeri olmayan bir kıymetli mısrasın, tâ ezelden beri bu tek mısra eşsizlikte devam ediyor. “*Ferdiyyetinle kaldın meydan-ı kün-fekânda*”: “kün-fekân” bu dünyadır, bu meydandır. “İzâ erâde şey'en en yekûle lehû kün fe yekûn” âyet-i kerîmesinde¹⁵ beyan buyrulduğu üzere “Allah bir şey irâde ettiği zaman ona “ol!” der, o da olur”. Bu âyet-i kerîmeden gelen “künfekân”, “sen bu mekânda ferdiyyetinle tek başına, emsâlsiz bir şekilde kaldın” manâsında kullanılmıştır.

Muhterem dinleyenlerim!

Bilindiği gibi insan rûh ve bedenden meydana gelir. Buna rûh ve cesed de diyebiliriz. Şimdi Hz. Peygamber mîraca acaba rûhen mi bedenen mi çıktı? Yoksa “rûh mea'l-cesed” mi çıktı? Bu da bir meseledir ve bu konuda bir takım tartışmalar bulunmaktadır. Çünkü döndüğünde yatağının halâ sıcak oluşu bizim idrakimizi biraz zorluyor. Ama Ehli sünnet itikadında “rûh mea'l-cesed” çıkma keyfiyeti kabul edilmiştir. Şu da bir gerçek ki,

14 el-Kalem (Nûn), 68/1.

15 Yâsîn, 36/82.

rûhumuz ve cesedimiz var. Acaba bu bedenin, bu cesedin bir pozitifliği yahut negatifliği var mıdır? Diğer âlemlerin de cesetleri var. Rûh her cesette müteharriktir. Hareket eder. Meselâ âlem-i ervâhtan geldik. Âlem-i misâlden cesedimiz var. Biz bunun şuurundayız. Çünkü hayat bu âlemin bize intikal ettirdiği bir gerçektir. Rüyalarımız da misâl âlemine aittir. Misal âlemimizin elbisesi var. Peki bu elbise bizim kendi şu görünüşümüze benziyor ama o değil. Çünkü başka bir yerde, başka yerlerdeyiz. Cesedimizin orda olduğunu biliyoruz. Sanki ölmüş bir insandan farkımız yok uyurken. Fakat bir düşünün, nerelere gidebiliyoruz?

Hatta şu an yerimizde otururken bile bir şeyi hayâl etsek, hayâlimiz çok uzaklara gidebilir. Ve oralarda bir takım şekilleri bu gözle değil, hayâl gözüyle görür, bu sâyede gözle göremediğimiz bazı yakınlığımızı, tanıdıklarımızı görürüz. Şu anda hayâlen İstanbul'a gidebiliriz. Bir saniye içerisinde hatta bir saniyeden bile kısa bir anda pek çok insanlar görürüz, onlarla otururuz. Gözümüzün önüne gelirler hepsi. Fakat bu gözle görmeyiz, bir başka gözle görürüz. Nedir o göz?.. Yâni insanın kendisini bilmesi bir muamma. Bunu sadece biz değil dışardan başkaları da söylemiş.

Alex Karell'in bir kitabı var. Türkçe adı *İnsan Denen Meçhul*.¹⁶ İnsan esrar dolu ise, büyüklerin artık sırlarını düşünün. Alelâde bir insan, bir esrar küpüyse, pek çok şeyi keşfedilmemişse, "tıb bile hakikat noktasından düşünüldüğü zaman bedenimizin belki binde birini bilir, yahut bilmez" diyor otoriteler. Yâni maddi yapımızın bile tıp tarafından tam bilinemediğini, meçhul kaldığını düşünürseniz, rûhumuzun meçhuliyetini siz takdir edersiniz herhalde.

Rûhun iki cesedinden bahsedilir. Biri, şehâdet âlemindeki cesedin bir bakıma negatifliği sayabileceğimiz gayb âlemine ait olan lâtif cesedir. Peygamber efendimiz rûh-ı mücessem idi. Nitekim *Delâil* kitaplarında Peygamber (s.a.) Efendimizin gölgesinin yere düşmediği ifade edilir. Tecessüm etmiş bir rûh, cisimlenmiş bir rûh sanki. Bu Hz. İsâ'da da vardır. Bu özellik, farklı bir durumdur. Rûhu tecessüm etmiş görünüyor şekil olarak, ama sanki temessül etmiş, meselâ meleklerin temessülü vardır. Mütemessilen onları görmek mümkündür. Hakikaten onları görmek kendi şekilleriyle kendi suretleriyle görmek değildir... Onlar aslında bir beşerî kisveye bürünüp mütemessilen görünür. Cebrâil, Peygamber Efendimiz'e Dihyetü'l-Kelbî şeklinde görünmüştür. Yine Cibrîl (as) Meryem vâlidemize mütemes-

¹⁶ İstanbul 1997.

silen görünmüştür. Lût aleyhisselâma gönderilen melekler, mütemessilen erkek kılığında görünmüştür. Bunlar Kur'ân-ı Kerimde mevcut olan bilgilerdir. Demek ki bu âlemde olmayan kendi âleminin vücûduyla değil, bizim şu şehâdet âlemindeki vücudlarla görülme özelliğine sahiptir. Buna biz temessül diyoruz. Mütemessilen görülme diyoruz. İşte Peygamber Efendimizin rûhu, rûh-ı mücessem idi. Sanki cisimlendirilmiş bir rûh idi. Tecessüm etmiş bir rûh. Bu bakımdan da gölgesi yere düşmemekteydi.

Hakikatte mîrac etmek, çekmek ve çekilmektir. Demek ki insanda bu mîraca müsâit bir durum olması lâzım. Eğer sadece çekmek olsaydı yetmezdi. Bunun çekilme keyfiyeti de yanında olması lâzım. Resulûllah (s.a.) Efendimiz bu mertebeye gelmiş. Böyle bir câzibeye ait çekilme özelliği gösteriyor. Bizde de aynı şekil olmalıdır. Yâni bizim yükselişimizde yalnızca Allah'ın cezbese değil, bizim de o cezbeye lâıyk olmamız lâzımdır. Bu istidâdımız olmazsa bu cezbeye muhatab olamazsak o çekilme bizde tahakkuk etmez. Meselâ, şöyle bir söz nakledildiğini duymuşsunuzdur. Allah (cc) gönüle tecelli eder ve bir mü'minin gönlünde mütecellidir. Hak Teala "*Ben yere göğe sığmadım fakat mü'minin kalbine sığdım*" buyuruyor, bir hadis-i kudsîde. Acaba bu ne demektir. Biliyoruz ki Allah (cc) her yerde mütecellî, Allah'ın tecelli etmediği yer yoktur:

Yeşeren her yeşil çimen yerde

Vahdehû lâ şerîke leh demede

Bunun dışında bir şey yok. Allah'ın tecelli etmediği hiçbir şey yok. Öyleyse bütün insanların gönüllerinde o mütecellidir. Ama o gönülde o tecelliye hissedecek olan insan, mü'min olmalıdır. Allah'a âşık olmalıdır, O'na muhabbet izhar etmelidir ki o tecelliye mâkes olduğunu idrak etsin. Yoksa idrak etmez. Benim ondan hiçbir nasibim yok. Farkında bile değilim. İşte bu manâda düşünmek lâzım mîracı.

Mîraca davetiye ile gelinir. Fakat bu davetiye icâbet edecek olan insanın liyâkat kesbetmesi ona müsâit bir gönül sahibi olması lâzımdır. İşte Efendimizdeki bu engin gönül, hiç kimsede, hiç bir mahlûkta olmayan gönlüdü. Onun mertebesi Hakikat-i Muhammediyye mertebesi idi. Oraya urûc etti ve hiç kimsenin, hiç bir beşerin çıkamadığı, yükselemediği bir makama, mekâna yükseldi. Tabî, yükseklik meselesi de izâfî bir meseledir.

Muhterem kardeşlerim bunu da takdir edersiniz. Bizde yükseklik, tenezzül etme yukarıdan aşağıya doğru düşünülür. Halbuki burada letâfetten kesâfete doğru yahut da kesâfetten letâfete doğru bir urûc keyfiyeti vardır.

Biz buradayız gökyüzünü kendimize göre yüksek zannederiz. Halbuki astronomide bu yükseklik değil aynı zamanda uzaklıktır. Aya çıktığımız zaman gökyüzünde üstte dünya görünür. Bu insanların gözlerindeki hususiyettir. Alt ve üst maddî değil tamâmen manevîdir. Kur'ân-ı Kerîm'in tenezzülü de böyledir. Letâfetten, "eltafu lâtıftan eksefü kesife" tenezzülüdür. Bu tenezzül şeklidir. Çünkü biz yukarı ve aşağıyı ancak kendi ölçülerimiz içinde idrâk edebiliriz. Bu bakımdan mîrac bir yükseliştir ama tamamen mânevîdir, zevkidir. İnsanlar kendi içinde de, kendi enfüsü varlıkları içersinde de yükselirler. Bu yükselişin nasıl ve niceliği, yükselen insan tarafından bilinir. Aşk nedir? demişler Mevlânâ'ya: "Benim gibi olursan bilirsin" demiş. Şu bir kaidedir. "Men lemyezuk lem ya'rif/ tatmayan bilmez.", yahut "men lemyezuk/ bilmez yazık", "Tatmak ise herhalde oturduğumuz yerden olmaz. Mutlaka bunun bir şekli, şemâili, bir alt yapısı olması lâzımdır.

Peygamber Efendimizin, meleklerin kanatlarıyla gerçekleştirdiği ifade edilen *birinci makamdan yedinci mertebeye çıkışı* ve ilk mertebede Hz. Adem'e mülâki oluş şeklini tasavvuf, dünya ile olan irtibatla izah ediyor. Bu şuna benzer. Ledünnî bilgi ile dünyevî bilgi arasında bir değer farkı vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan Mûsâ (a.s) kıssasında, Hızır (a.s) veya racül olarak anılan, ledünnî bilgiye sahip bir zâtın Hz. Mûsâ ile arkadaşlığı, bir mülâkatı, bir sohbet yolculuğu vardır. Ve bu sohbet yolculuğunda Hızır (a.s.) gemiyi delmiş, çocuğu öldürmüş, bir de yıkılmak üzere olan eski bir duvarı bedava tamir etmiştir. Hz. Mûsâ, bütün bu yapılanların mahiyeti hakkında sualler sorunca da yolculuk orada sona ermiştir. Bu musâhabet bitmiştir. Neden? Çünkü sorular tevâlî edecektir, arkası gelecektir. Bu dünyanın açık ve bariz olan şer'i hükümlerinden farklı gibi görünen, ama izah edildiği zaman aynı neticeyi veren bir keyfiyettir. Nitekim bu geminin delinmesi hadd-i zâtında sebab-i felâket gibi görünse de sebab-i necât olmuştur. Çocuğun öldürülmesi de gerçekte bir felâket gibi görünse de, onun kurtuluşuna vesîle olmuştur. Duvarın bilâ ücret tamiri de orada gizli bir hazinenin mevcudiyeti, yetimlerin de bu hazineden istifade etmelerine imkân sağlamak içindir. Bunlar ise izah edilince anlaşılmıştır.

Bakin şimdi burada anlatılanlarla, Hz. Mûsâ'nın hayatı içerisinde tahakkuk etmiş olan bazı hadiseleri karşılaştıralım. Hz. Mûsâ, annesi tarafından bir sandık içerisinde suya bırakılmıştır. Siz bir çocuğu annesinin suya bıraktığını görseniz ne dersiniz? Çocuğu ölüme terk ediyor dersiniz, yani bu bizim için o çocuğun sebab-i felâketidir. Ama neticede sebab-i necât olmuştur. Hz. Mûsâ bir tokat atarak bir kıptiyi öldürmüştür. Medyende

kuyudan su çekip ihtiyaç sahiplerine yardım etmiştir. Suyu ücret almadan çekmiştir. Ama sonra karşılığını fazlasıyla elde ettiğini görüyoruz.

İşte dikkat ederseniz açıklandığı zaman olayların aralarında son derece sıkı bir irtibat var. Şimdi bu yedi tabakanın da arasında bir irtibat var. Hz. Peygamber birinci tabakada Hz. Adem ile karşılaşılıyor. Bu tasavvufî izahlara göre felek-i kamerden hubûtuna benzeyen husus, dünyada hicretine işaret olarak kabul ediliyor. Hz. Adem “Velâ takrabâ hazihî’ş-şecerete fe tekünâ mine’z-zâlimîn/O ağaca yaklaşmayın, aksi takdirde zâlimlerden olursunuz” âyet-i kerîmesi¹⁷ ile uzak durması istenilen o ağaca yaklaşmasından dolayı da “*Rabbenâ zallelnâ enfûsenâ/Yârabbi biz kendi nefsimize zulmettik*” tarzındaki beyanından¹⁸ sonra “ihbitû” emriyle Cennetten dünyaya hubût etmiştir. Bu nüzûl ile Peygamber (s.a.) Efendimizin hicreti tahakkuk etti. Hz. Adem ile olan bu mülâkatın, bu birinci merhalede gerçekleşmesindeki hikmeti tasavvuf erbâbı bu şekilde yorumluyor.

İkinci âsumanda Hz. İsa ve Yahya (a.s) ile mülâki oldular. Bu da Yahudiler ile olan münasebete delâlet eder. Malûm-ı âliniz Yahudiler ile Hz. İsa arasında son derece büyük mücadeleler oldu. Dünyaya geldiği andan başlayarak ona iftirâ ettiler. Ve iftirâlar devam etti, en sonunda onu öldürmeğe bile kasedtiler. Ama Kur’ân-ı Kerîm’in bize bildirdiği gibi, onu öldüremediler. Bunun tabî ayrı yorumlamaları var. “Vemâ katelûhû vemâ salebûhu/O’nu öldürmediler, çarmıha germediler de” âyet-i kerîmesinin¹⁹ farklı yorumları var. Bizim asıl burada işaret etmek istediğimiz mesele Peygamber Efendimiz’in, hicretten sonra Yahudilerle muhâtab oluşudur. Ve onlarla nasıl mücadele edeceği hakkında Hz. İsa’dan bilgi alması ikinci gökteki bu buluşmaya bağlanıyor ve Hz. İsa’nın meşrebinin kendisine de intikal edeceğini ifâde eden bir davranış olduğu üzerinde duruluyor.

Hz. Peygamber üçüncü semâda Hz. Yusuf ile karşılaşmıştır. Hz. Yusuf kardeşleri tarafından ihânete uğramış bir peygamberdir. Bildiğiniz gibi önce kuyuya atıldı. Medyen’liler bulup çıkardılar. Mısır’da sattılar. Aradan uzun zaman geçtikten, çeşitli sıkıntılar, ızdıraplar çektikten sonra kurtuldu. Daha sonra da kardeşlerini afetti.

Resulûllah (s.a.) Efendimiz de Mekke’den, Medine’ye hicrette zorlandı. Çeşitli zorluklarla karşılaştı, çeşitli işkencelere muhâtap oldu. Ona bun-

17 el-A’râf, 7/19.

18 el-A’râf, 7/23.

19 en-Nisâ, 4/157.

ları yapanlar, hep Mekke'liler yâni kendi akrabaları, kendi yakınlarıydı. Mekke-i Mükerreme'yi fethettikten sonra, Hz. Yusuf'un kardeşlerini affettiği gibi o da akrabalarını affetti. Fetihden sonra hiçbirine en ufak bir şekilde zarar vermediği gibi, umumî af ilân etti. Üçüncü semâda cereyan eden hadiselerin buna işaret olduğu kabul edilmektedir.

Efendimiz dördüncü semâda İdris (a.s) ile mülâkî olmuş, O'nunla buluşmuştur. İdris (a.s)'ın bir husûsiyeti kendisine kalem ile hat verilmiş olusudur. Bu mülâkat yazı yazmaya işâreti ve başlangıcını temsil eder. İdris (a.s) aynı zamanda terzi olarak da kabul edilir. Mutasavvıflar bu hadisede Peygamber Efendimizin de yazıyla irtibatının işaretini görüyorlar. Nitekim Hz. Peygamber devlet adamlarına mektuplar göndermiş ve onları bu sûretle İslâma dâvet etmiştir. Ve muhatapları onun güzel hitaplarından ve dâvet şekillerinden son derece müteesir olmuşlar, büyülenmişlerdir. Ve pek çoğu, elçilerle mukabil hediyeler göndermeyi gerekli ve zarurî kabul etmişlerdir.

Beşinci makam Harun (a.s) ile olan mülâkatıdır. Harun (a.s) son derece sevimli bir peygamberdir. Etrafındakiler tarafından sevilen, hilim sahibi, yumuşak huylu bir insandı. Efendimiz'i de çevresi çok seviyordu. O da, etrafına ışık saçan, güzellikler saçan yumuşak huylu bir kişiliğe, demiri bile yumuşatan bir hususiyete bir özelliğe sahipti. Bu beşinci semâda Harun (a.s) ile buluşması kendisinde bu gibi vasıfların, bir tavır olarak bulunmasının işareti olarak değerlendiriliyor.

Altıncı semâda Hz. Musa ile görüşmesi şunu anlatır: Hz. Musa'nın Şam'da bir topluluk ile cihada memur olduğu ve zafer kazandığını biliyoruz. Bu zaferin ardından İsrailoğullarını da oraya yerleştirmiştir. Peygamber Efendimiz de Tebük vadisinde -ki, Şam'a yakın bir yerdir- gaza edip "Dûmetü'l-Cendel" denilen bir bölgenin reisini esir edip cizye ödemeyi kabul etmesi üzerine onunla anlaştı, sulh yaptı. İşte Hz. Musa ile görüşmesinin bu zafere işaret olduğunu kabul edilir.

Efendimiz yedinci âsumanda Hz. İbrahim ile mülâkî olmuştur. Bu durumun da hacca işaret olduğu beyan edilmiştir. Görüşülen yer semâvâtın Sidretü'l-müntehâya kadar olan kısmıdır. Sidretü'l-müntehâ Cebrâil (a.s)'ın makamıdır. Bu makam aynı zamanda "hakikat bilgisi" olan akıl mertebesidir. Bu akıl mertebesi de şöyle izah edilebilir. Şimdi insanlar bir takım bilgiler elde ederler. Bu bilgilerin bir kısmı, gözlem ve deney metodlarıyla elde edilen pozitif bilgilerdir, pozitif ilimdir.

Yalnız şuna işaret etmek istiyorum. Bütün ilimler Allah'ın ilmidir. Sünnetullah'tır... âdetullah'tır... "Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn" derken, "âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd" ederken, kâinâtı düzenleyen, bütün kanunları yaratana hamd ediyoruz. O kanunlara biz muhatabız. Yâni bu anlayışa göre, kimya da Allah ilmidir, fıkıh da Allah ilmidir. Bunları ikiye ayırmak dünya ve ahiret ilmi gibi bir telâkkî içerisine girmek müslümana yakışmaz. Müslümanlar bütün ilimleri bir ibâdet zevki içerisinde kabullenmeli ve bunu insanlığın hizmetine kullanmalıdır. Mühim olan budur. O bakımdan pozitif ilim de bize ait bir ilimdir. Felsefî ilim vardır. Metafizik dediğimiz düşünceleri bize aktaran akıl vardır. Bu akıl eğer vahiy ile izdivac etmemişse, bu akıl vehmî akıldır. Bu akıldan kaynaklanan fikir ve düşünceler protez ayak gibidir, insanlığa yeterli faydayı sağlamaz. Nitekim son zamanlarda dinin hiç iştiraki olmadan meydana gelmiş olan felsefî düşünceler tam manâsıyla başımızın belâsı oldu. Hâlâ komünizm, kapitalizm, pragmatizm gibi belâlardan tam manâsıyla kurtulabilmiş değiliz. Bunlar çıkarıcılıktır. Pragmatizm hadd-i zâtında faydacılıktır ama hiçte faydacılık olarak kullanılmadı. Daha çok çıkarıcılık olarak kullanıldı. Bunlar şu anda esas konumuz olmadığından mevzumuzla dönebiliriz.

Bir de gönlün ve aşkın, aklın mâverâsında olan hakikat ilmi var ki o, vahiy sayesinde bize intikal etmiş olan hakikat bilgisidir. Bütün bu bilgiler işte bu hakikat bilgisini temsil eder. Sidretü'l-müntehâ Cibril (a.s)'ın makamıdır. Kâbe Kavseyn sıfat âlemi olarak bilinir. Bu iki yay, ölçü olarak yakınlık manâsında kullanılmıştır. İki kavis; birisi kavs-i nüzûl, birisi kavs-i urûc ve yahut da mümkün kavs, vacib kavs şeklinde iki kavs olarak da bilinir. Ortasından geçen insanî hakikattir. Bu daireyi ikiye bölerek iki kavis meydana getirir. Birisi mümkünü'l-vücûd kavis biri de vacibü'l-vücûd kavis olarak kabul edilmiştir. "Ev edna" ise zât âlemidir. Burada kurbiyyet mümkün değildir. Şâirin şu beyti bunu anlatır:

O sohbetten haber yok akl onun keyfiyyetin bilmez

Ne bilsin tâbiş-i mihr ü mehin mâhiyyetin a'mâ

Yâni, "bu sohbetten hiç kimsenin haberi yoktur. Bunu idrak de mümkün değildir. Güneşin ve ayın parlıtısını, ışığını âmâ olan nasıl bilsin, nasıl idrak etsin?" Burada bizim gözlerimiz kördür. Hattâ ve hattâ şunu söyleyeyim, bu zata kurbiyyet diye bir ifade kullanmak mümkün değildir. Bu mertebeyi zât ile aynileşme veyahut sizin olmadığınız bir mertebe olarak düşünmek lâzımdır. Bu bizim idrâkimizin dışındadır. Kendimizden yola

çıkarak hareket edelim. İnsan kendi zâtını idrak etmek ve onu müşâhede etmek imkânına sahip değildir. Kendi istîdatlarımızı görmek ve müşâhede etmek imkânına sahip değiliz. Bizim zamirimiz olan ümniyyetimiz, hüviyyetimiz kendimiz, biz bu değiliz! Vücudumuz bu bizim elbisemiz, bu bir sergi, biz bu olmadan önce de vardık! Bunu bıraktıktan sonra da varız. Bana gösterebilir misiniz onun şekli nedir? Keyfiyeti nasıldır? Onun bu kabiliyetleri, istîdatları nasıldır?.. Biz ancak sûreti görüyoruz. Sûretten habermiz yok. Bu elbisede sergilenenleri görüyoruz ve biz diyoruz. Biz bu elbisede sergilenenleriz. Biz bu değiliz!.. Yunus'un;

Bana bende demen bende değılem

Bir ben vardır bende, benden içeri

dediğı budur. Biz o içerdeki ben'i görmeyiz. Görmemiz mümkün değil. Kendini göremeyen, kendi zamirinden haberi olmayan bir insanın Allah'ın zâtını görme imkânı veya idrâk etme imkânı olur mu? Böyle bir imkân imkânsızlıktır. Evvelâ kendimizi görelim, böyle bir imkâna sahip olalım da ondan sonra böyle bir görmeyi ortaya koyma imkânını düşünebilelim. Bu kurbîyyet, temyiz ve ikiliğı gerektiren bir husustur. Bu bakımdan "Kâbe kavseyni ev ednâ" mertebesi kurbîyyet mertebesi değildir. Bu mertebeyi bizim idrâk etmemiz mümkün değildir. Çünkü kurbîyyette ikilik vardır. Birinin yaklaşması vardır. Ahadiyyet makamında bütün esmâ ve sıfat muzmahildir. Oraya kevn-i mücerred ve müşahhas hiç bir beşerin varması veya orada bulunması mümkün değildir. Böyle bir mertebeyi bizim tahayyülümüz kavrayamaz. "Tefekkerû fi âlâillâhi velâ tefekkerû fi zâtillah" hadisinde de bu görülüyor. "Allah'ın nimetlerini düşünün fakat zâtını düşünmeyin. Çünkü zâtını idrak etmemeniz mümkün değildir." Kendi zâtımızı idrâk edemiyoruz. Bu makama "Fenâ-yı tam" veya "Vahdet-i sır" makamı derler. Böyle bir mertebeye Resulullah (s.a.) Efendimiz nail olmuştur. İşte bu Muhammedî mertebenin hakikatidir. Bu hakikat Allah'ın kendisine aittir. Bize ait değildir. Mahlûkatın araya girmesi mümkün değildir. Nitekim: "Sen çıkınca aradan, kalır seni yaradan" denilmiştir.

Bu keyfiyyet nasıldır, bunu da bilemeyiz. Ancak aradan çıkmayı temin edecek bir takım özelliklere sahip olmamız lâzımdır. Meselâ kurbîyyet makamından ahadiyyet makamına gelmek, cisim ve rûh makamlarından geçip, sıfat âleminde, zat âlemine gelmektir ki, bu mertebede kevn-i mücerred ve müşahhas vücûd kalmamıştır. Bunu Süleyman Çelebi Mevlîd'in Miraç bahrinde;

*Bir feza oldu o demde rû-nümâ
Ne mekân var anda ne arz u semâ
beytiyle ifâdeye çalışmıştır.*

Burada asıl söylememiz gerekli olan husus: bizde de bir miraç olması lâzım geldiğidir. Bu miraç nedir?

Kur'an-ı Kerîm'de "velekad reâhu fi ufuki'l-mübîn/Onu apaçık ufukta görmüştür"²⁰ âyeti kerîmesiyle, "Ve lekad reâhu nezleten uhrâ/Onu başka bir inişte de gördü"²¹ âyet-i kerîmesi var. Çünkü "Sümme denâ fetedellâ" "Sümme denâ" yaklaştı demek, bu bir urûctur. "Fetedellâ" sarktı demek, bu bir nüzuldür. Hem urûcda hem nüzulde gördüğü Sidretü'l-müntehada gördüğü Cebrâil (a.s)'dir. Onun dışındaki müşahedelerle ilgili bizde hiç bir bilgi yoktur. Çünkü bu husus Kur'an-ı Kerîm'de de bir ruhsat olarak verilmemiştir. "Lenterânî/Beni hiçbir zaman göremeyeceksiniz" buyurulmuştur. Burada dikkat edilirse vahdet vardır. "Hüve/"ben"demektir, zamirdir. Kur'ân-ı Kerîm'deki âyet-i kerimelerin cem'i olanları sifata taalluk eder. Müfred olanları zat'a taalluk eder. Esmâ zikredilir. "Errahmânu alleme'l-Kur'ân" bakkın rahman ismiyle "Feizâ kara'nâhu fettebi' Kur'aneh/Biz onu okuduğumuz zaman;" denilmiştir, ben değil. Burada zat değil hep esma ve sıfat gerçeğini düşünmeliyiz. Yâni Kur'an'da bu zamirlerin yerini kullanırken son derece dikkat etmek lâzımdır.

Namaz da mü'minin Mîracıdır. Neden mîracıdır? Zira namaz Hak ile kul arasında bir münâcattır. Münâcat zikirdir. Zikir de müşahededir. Allah (cc) "Ene celîsü men zekerani /Ben beni zikredenin celisiyim" buyuruyor. Yâni beni zikredenle beraberim demek. Acaba mücâleset, bu oturup kalkma, bu sohbet nasıl tahakkuk ediyor, herkese göre değişir. Diliyle zikredenin, Allah diliyle mücâleset halindedir, sadece dilindedir. Gönlüyle zikredenin, gönlüyle, namaz kılanın Cenab-ı Hak gönlünde mücâleset eder. Onun celisi gönlünde olur. Bütün zerrâtıyla ibâdet eden bir mü'minde, bütün zerrâtıyla onunla beraber oturur, kalkar. İşte bu herkesin kendine göre değişik bir hususiyet oluyor. Demek ki kişi diliyle zikrederse lafız dilinde kalır. Nitekim bu zikir keyfiyeti şâirlere bile intikal etmiş;

"Leb zikirde amma ki gönül fikr-i cihanda;

Kaldı arada subha-i mercan mütereddit"

²⁰ Tekvir, 81/23.

²¹ en-Necm, 53/13.

denilmiştir. Yâni gönül bir zikirde ama gönül cihanda dolaşüyor, başka işlerle meşgul. Mercan teşbih ise arada, tereddüt ediyor, acaba ben günah mı işliyorum yoksa tevbe istiğfar mı ediyorum? Bu beytin Farsça bir ifadesi de var.

“Sübha der kef tevbe ber leb dil talep-kâr-ı günâh

Mâsiyet râ hande mî âyed zi istiğfâr-i mâ”

yâni bir tarafta elde tesbih zikrediliyor, tevbe ve af talepleri dilde tekrar ediliyor, gönül ise günah işleme arzusu içersindeyken öbür tarafta günah bizim bu tevbe ve istiğfarımıza güler durur. Yâni böyle bir zikir tabii ki fayda vermez. Namaz bedenen bir zikir olduğuna göre, zikrin tamamı olduğuna göre kılınan namazları düşünelim. Bu zikirdeki bütün hususiyet “Allahu Ekber” sözündedir. Bu ifade bir kurbandır. Allah karşısında insanın kendini kurban etmesidir. O bakımdan bir hayvanı kurban ederken “Bismillahi Allahu Ekber” deriz. İşte insan kendini kurban ederek namaza başlarsa onu bütün zerrâtıyla müşahede haline gelir. Eğer kişi bütün dünyevi düşüncelerle beraber namaza başlarsa, okuduğu zikir dilindedir, dilinde olan zikre Cenab-ı Hak celis olur ama sadece lisânının celisi olur. Namazdaki huşu budur. Tabi namazı daha geniş bir şekilde bu tasavvufî izahları arasında söylemek isteriz ancak vaktimiz dar, diğer arkadaşlara hiç vakit bırakmadık. Onlar bizi afveder mi artık bilmiyorum. Affetmek büyüklüktür deriz.

— Estağfirullah hocam dilediğiniz kadar devam edebilirsiniz.

Evet Allah'la kul arasındaki perde, kişinin nazarıdır. Perdenin yırtılması mücahedeyleidir. Çile çekmeyince hâl olmaz. Kendi kendine perde yırtılmaz. Bunlar bir takım seyr u sülûk ile mücahede ile olur. Böyle armut piş ağzıma düş, şeklinde bir durumu hiç kimse beklemesin. Doğumlar sancıyla başlar. Fakat sonunda nur topu gibi bir çocuk meydana gelir. Sancısız doğum olmaz. Hatta Hz. Meryem sancılarla beraber kuru bir hurmanın dibine gelmiştir, o kuru kütük yeşermiş hurma vermiştir. O hurma tek çekirdekli ve tatlıdır. Hurmanın tek çekirdekli oluşu tevhiddir. O sancılar tevhid meyvesi vermiştir ve meyvenin tatlı oluşu da tevhidin lezzetini gösterir. Ondaki lezzet, ondaki mükemmellik bu yüzdendir. Onun için sancıya talib olmak lazımdır. Sancıya talib olmadığımız müddetçe, dinimizi pahalıya mal edemeyiz. Dinini pahalıya mal edemeyen milletlerin dininin kıymeti elbette olmaz. Yâni pahalıya mal olan şey kıymetlidir. İşte, bir mütefekkir de “güzel sonuçlar için, maddi zevk ve büyük rûhlar için ızdırıp gereklidir, diyor. Muhammed İkbal'in bir cümlesi var; “Aşk makamı

minber değil, dar ağacıdır. İbrahim'ler, Nemrut'lardan korkmazlar, öd ağacının ayarı, kalitesi ateşte belli olur; rûhunu rehine verip teniyle yaşayan değersiz insandan çekinin." Hz. Mevlânâ da;

"Ey birader tû hemân endîşei

Mâ bâki tu üstühân u rîşei"

diyor.

Ey kardeşim! Sen düşünceden, fikirden, tefekkürden ibaretsin. Geri kalanların et ve elyaftır. Hepinizi hürmetle selâmlıyorum.